

СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТРАГЕДІЇ Г. ФОН КЛЯЙСТА «РОБЕРТ ГІСКАР» ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ЇХ У ПЕРЕКЛАДІ: МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті проаналізовано стилістичні особливості трагедії «Роберт Гіскар» відомого німецького письменника-романтика Г. фон Кляйста (1777-1811) та збереження їх у перекладі Б. Пастернаком. Матеріалом трагедії слугували реальні події 1085 р. – облога Константинополя. Головним героєм трагедії є норманський герцог Роберт Гіскар, образ якого Г. фон Кляйст децю ідеалізував. Автором статті запропоновано вправи перекладацького спрямування для бакалаврів філології ВНЗ.

Ключові слова: ідіостиль, німецький романтизм, оригінал, переклад, письменник-романтик, перекладацька компетентність, стилістика, трагедія.

В статье проанализированы стилистические особенности трагедии «Роберт Гискар» известного немецкого писателя-романтика Г. фон Клейста (1777-1811) и сохранение их в переводе Б. Пастернаком. Материалом для драмы послужили реальные события 1085 г. – осада Константинополя. Главным героем трагедии является норманский герцог Роберт Гискар, образ которого Г. фон Клейст несколько идеализировал. Автором статьи представлены упражнения переводческого направления для бакалавров филологии ВУЗ.

Ключевые слова: идиостиль, немецкий романтизм, оригинал, перевод, писатель-романтик, переводческая компетентность, стилистика, трагедия.

The given article analyses stylistic peculiarities presented in the tragedy «Robert Guiskard» written by a famous romanticist G. Kleist (1777-1811) and the ways they are rendered in the B. Pasternak's translation. The tragedy is based on real events – the siege of the Konstantinopol city. The main character of the tragedy is Robert Guiskard who is a little bit idealised by the writer. The author of the given article presents exercises for students-translators pursuing bachelor's degree.

Key words: individual style, German romanticism, original, translation, romanticist, translation competence, stylistics, tragedy.

Особистість видатного німецького письменника-романтика Г. фон Кляйста (1777-1811) завжди привертала увагу дослідників, оскільки його творчість виражає конфлікт між дійсністю та ілюзією. Події в соціально-політичному та культурному житті Німеччини кін. XVIII – I пол. XIX ст. не могли не позначитись на долі митця. «Кінець XVIII в. ознаменувався Французської буржуазної революцією 1789-1794 гг. Сама революція поклала початок багатьом значимим явищам і подіям, визначивши історію і долю Європи на весь XIX в. Столкновення ідеологій і політичних форм, возвищення Наполеона і його падіння, наполеоновські війни і встановлення монархії в Франції, Реставрація швидко змінювали карту і життя Європи, змінювали свідомість людини і суспільства» [3, с. 5]. Усі ці події згодом позначились на психічному здоров'ї письменника, які закінчилися трагічно – самогубством.

Вивчення творчості Г. фон Кляйста повинно формувати в бакалаврів філології перекладацьку

компетентність. Мета даної статті – проаналізувати стилістичні особливості трагедії Г. фон Кляйста «Роберт Гіскар» мовою оригіналу та у перекладі Б. Пастернака, запропонувавши вправи перекладацького спрямування для бакалаврів філології вищих навчальних закладів. *Актуальність* статті полягає у відсутності відповідних психолого-педагогічних матеріалів із даної проблеми. Життєвому та творчому шляху Г. фон Кляйста присвячені праці таких дослідників: Н. Я. Берковський [1], А. І. Дейч [2], Т. Манн [7], М. К. Меньшикова [8], Р. Самарин [9], G. Fricke [10], W. Müller-Seidel [12], Н. J. Schrimpf [13]. Відповідно до мети окреслено основні завдання:

- надати визначення поняттю «трагедія»;
- проаналізувати стилістичні особливості трагедії Г. фон Кляйста «Роберт Гіскар» мовою оригіналу та у перекладі Б. Пастернаком;
- запропонувати вправи перекладацького спрямування для бакалаврів філології ВНЗ.

Звернення до ідеї року, його втілення в образі норманського герцога Роберта Гіскара віднайшло своє відображення в однойменній трагедії. «Трагедія – (грецьк. *tragoedia*, букв. : козлиня пісня) – драматичний твір, який ґрунтується на гострому непримиренному конфлікті особистості, що прагне максимально втілити свої творчі потенції, з об'єктивною неможливістю їх реалізації. Конфлікт Т. має глибокий філософський зміст, є надзвичайно актуальним у політичному, соціальному, духовному планах, відзначається високою напругою психологічних переживань героя. Т. майже завжди закінчується загибеллю головного героя» [6, с. 691]. Над створенням «Роберта Гіскара» Г. фон Кляйст почав працювати у квітні 1802 р., під час своєї подорожі Швейцарією. Згодом через нервовий напад письменник знищив рукопис трагедії 1803 р. у Парижі. Лише 1808 р. Г. фон Кляйст надрукував уривок із трагедії «Роберт Гіскар» у журналі «Феб», який відновив у пам'яті. Джерелом трагедії слугував історичний нарис Карла Фердинанда фон Функа «Роберт Гіскар, герцог Апулії та Калабрії» (*нім.* «Robert Guiscard, Herzog von Apulien und Calabrien»), який було надруковано Ф. Шиллером у журналі «Ори» (*нім.* «Die Horen», 1797 р.). У трагедії письменник змальовує норманського короля Роберта Гіскара, образ якого він певною мірою ідеалізував. В основу трагедії покладено реальні події 1085 р., коли Константинополь був в облозі норманців.

Поет Крістоф Мартін Віланд у листі до Г. фон Кляйста від 10 квітня 1804 р. писав: «Ich gestehe Ihnen, daß ich erstaunt war, und ich glaube war, und ich glaube nicht zu viel zu sagen, wenn ich Sie versichere: Wenn die Geister des Äschylus, Sophokles und Shakespeare sich vereinigen, eine Tragödie zu schaffen, so würde das sein, was Kleists *Tod Guiskard des Normanns*, sofern das Ganze demjenigen entspräche, was er mich damals hören ließ. Von diesem Augenblick an war es bei mir entschieden, Kleist sei dazu geboren, die große Lücke in unserer dermaligen Literatur auszufüllen, die (nach meiner Meinung wenigstens) selbst von Goethe und Schiller noch nicht ausgefüllt worden ist ...» [11, с. 398].

Характеризуючи ідію Г. фон Кляйста, відомий німецький письменник, майстер інтелектуального роману Т. Манн зазначає: «Язык прозы Клейста – нечто совершенно уникальное. Недостаточно читать ее «исторически»: и в его время ни один человек не писал так, как он. Если его темы вызывающи, то не менее вызывающа его интонация, и его современники, если не считают нескольких сведущих в искусстве поклонников, прежде всего Тика, находили ее донельзя манерной. И все же о манерности не может быть речи там, где царят такая серьезность, естественность, личная озабоченность» [7, с.240].

Тому стилістичні особливості трагедії представлено у вигляді таблиці.

Н. von Kleist «Robert Guiskard»	Г. Фон Клейст «Роберт Гіскар» Пер. Б. Пастернака
Фразеологічна стилістика	
<i>Das Volk:</i> Euch führt ein Cherub an, von Gottes Rechten , Wenn ihr den Felsen zu erschüttern geht ... [11, с. 7]	<i>Народ</i> Десницею божьей мы руководимы И ангелами, если вам удастся Поколебать упорную скалу... [9, с. 27]
<i>Der Dritte:</i> Beim Himmel , ja; das sag ich auch ging Um diesen Wunsch herum, mit Worten wedelnd: Mir fiel das Sprichwort ein vom heißen Brei . [11, с. 11]	<i>Третий воин</i> Ей-богу , так; хотела даром сбыть. Вот и юлила, языком виляя, Я вспомнил поговорку про лису. [9, с. 31]
<i>Der Greis:</i> Gott grüß dich, Franz! Was gibt's? [11, с. 12]	<i>Старец</i> Здорово , Франц! Ну что? [9, с. 31]
<i>Der Normann:</i> Hört. Aber was iht hört, auch nicht mit Mienen Antwortet ihr, viel weniger mit Worten . [11, с. 12]	<i>Норманн</i> Ладно. Но зарок: Не ответить ни даже взглядом быстрым, Тем паче вслух, на то, что расскажу. [9, с. 32]
<i>Robert:</i> Ich höre dich, du grauer Tor , bestät'gen, Was deine Rede widerlegen soll. [11, с. 15]	<i>Роберт</i> Ты, старый дуралей , лишь подтвердил То мнение, что думал опровергнуть. [9, с. 34]
<i>Abälard:</i> Durch Liebe, hör es, muß der sie erwerben, Das Recht gibt sie dir nicht, die Liebe kann's! [11, с. 16]	<i>Абеляр</i> Ты можешь взять ее одной любовью Она по праву , вспомни, не твоя. [9, с. 35]
<i>Robert:</i> Als meinen bösen Geist! [11, с. 16]	<i>Роберт</i> Спасибо, злой мой демон! [9, с. 35]
<i>Robert:</i> Des Herrschers Sohn, durch Gottes Gunst , bin ich... [11, с. 16]	<i>Роберт</i> Сын герцога, я – принц по воле божьей ... [9, с. 36]
<i>Der Greis:</i> Beim großen Gott des Himmels und Erde, Hat er die Pest? [11, с. 18]	<i>Старец</i> О господи! Он заболел чумой? [9, с. 38]
Фоностиллістика	
Анафора	
<i>Eine Andere:</i> Verloren ist das Volk!	<i>Другой</i> Погиб народ!
<i>Eine Dritte:</i> Verloren ohne Guiskard rettungslos!	<i>Третий</i> Погибли без Гискара!
<i>Eine Vierte:</i> Verloren rettungslos! [11, с. 19]	<i>Четвертый</i> Погибли безвозвратно! [9, с. 38]

<p><i>Der Greis:</i> O möchte er doch! <i>Der erste Krieger:</i> O können wir ihm folgen! <i>Der zweite Krieger:</i> O führt' er lang uns noch, der teure Held, In Kampf und Sieg und Tod! [11, с. 20]</p>	<p><i>Старец</i> О, если б сбьлся план! <i>Первый воин</i> О, если б мы Могли за ним последовать! <i>Второй воин</i> О, если Он долго мог, еще, наш вождь вести Нас в бой, к победе, на смерть! [9, с. 39-40]</p>
---	--

Також варто зазначити те, що стилістичний синтаксис трагедії Г. фон Кляйста «Роберт Гіскар» характеризується полісиндетоном, асиндетоном і частковим його збереженням Б. Пастернаком, оскільки це обумовлено особливостями мови оригіналу та мови, на яку зроблено переклад. Задля покращення перекладацької компетентності бакалаврів філології автором статті запропоновані відповідні вправи.

Вправи перекладацького спрямування

Вправа № 1

Яку роль відіграють фразеологізми в трагедії Г. фон Кляйста «Роберт Гіскар»? Як вони зберігаються / не зберігаються Б. Пастернаком?

Der Greis:
 Und weil du denn die kurzen Worte liebst:
 O führ uns fort aus diesem Jammertal!
 Du Retter in der Not, der du so manchem
 Schon halfst, versage deinem ganzen Heere
 Den einz'gen Trank nicht, der ihm Heilung bringt,
 Versag uns nicht Italiens Himmelslüfte,
 Führ uns zurück, zurück, ins Vaterland! [11, с. 26]

Таким чином, стилістичні особливості трагедії «Роберт Гіскар» видатного німецького письменника-романтика Г. фон Кляйста та переклад її Б. Пастернаком полягає у тому, що на рівні стилістичного синтаксису прослідковується полісиндетон,

Вправа № 2

У чому полягає роль фоностилістики у трагедії? Як вона відображає / не відображає ідіостиль письменника-романтика?

Вправа № 3

У чому полягають синтаксичні труднощі перекладу?

Вправа № 4

Прокоментуйте морфологічні труднощі перекладу трагедії «Роберт Гіскар» Б. Пастернаком.

Вправа № 5

У чому полягають лексичні труднощі перекладу?

Старец
 И так как ты за краткие слова,
 То слушай: уведи нас прочь отсюда.
 Ты, выручивший нас из стольких бед,
 Уже помогший скольким бедным, сжался!
 Не отнимай у войска твоего
 Единственного свежего напитка,
 Не откажи нам в воздухе родном.
 В Италию. В Италию. Веди нас!
 На родину, на родину верни! [9, с. 45]

з частковим його збереженням у перекладі; вражає обізнаність автора з народною мовою, оскільки це неабияк надає творові колоритності; фоностилістика надає трагедії ексресивності та є яскравою складовою ідіостиллю митця.

ЛІТЕРАТУРА

1. Берковский Н. Я. Романтизм в Германии / Н. Я. Берковский. – СПб: Азбука-классика, 2001. – С. 357-418.
2. Дейч А. И. Судьбы поэтов. Гельдерлин. Клейст. Гейне / А. И. Дейч. – М.: Худ. лит., 1987. – 558 с.
3. История западноевропейской литературы. XIX век: Германия, Австрия, Швейцария / под ред. Ады Геннадьевны Березиной. – СПб.: Филол. фак. СПбГУ; М.: Академия, 2005. – 240 с.
4. История немецкой литературы: в 5-т. – Т. 3. – 1790-1848 / под ред. И. И. Балашова, В. М. Жирмунского, Б. И. Пурищева, Р. М. Самарина и др. – М.: Наука, 1966. – 585 с.
5. Клейст Г. Роберт Гискар / Генрих фон Клейст. Драммы. Новеллы // Библиотека всемирной литературы. Серия 2. – Т. 89. – М.: Худ. лит., 1969. – С. 25-45.
6. Літературознавчий словник-довідник / Р. Т. Гром'як, Ю. Ковалів та ін. – К.: Академія, 1997. – 752 с.
7. Манн Т. Генрих фон Клейст и его повести / Томас Манн // Иностранная литература. – 2003. – № 9. – С. 234-244.
8. Меньщикова М.К. Идея рока в трагедиях Ф. Шиллера («Мессинская невеста») и Г. Клейста («Семейство Шроффенштейн», «Пентесилея») / М.К. Меньщикова // Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского. Филология. – 2007. – № 6. – С. 270-273.
9. Самарин Р. Генрих фон Клейст / Генрих фон Клейст. Драммы. Новеллы. // Библиотека всемирной литературы. Серия 2. – Т. 89. – М.: Худ. лит., 1969. – С. 5-22.
10. Fricke G. Kleist. Penthesilea // Das deutsche Drama. Vom Barock bis zur Gegenwart. Interpretation. I. Hrsg. von Benno von Wiese. – August Bagel Verlag Düsseldorf, 1968. – S. 367-389.
11. Kleist H. Robert Guiskard // Kleists Werke. In 2 Bd. – Bd.2. – Aufbau-Verlag Berlin und Weimar, 1976. – S. 5-26.
12. Müller-Seidel W. Kleist. Prinz von Homburg // Das deutsche Drama. Vom Barock bis zur Gegenwart. Interpretation. I. Hrsg. von Benno von Wiese. – August Bagel Verlag Düsseldorf, 1968. – S. 390-409.
13. Schrimpf H. J. Kleist. Der zerbrochene Krug // Das deutsche Drama. Vom Barock bis zur Gegenwart. Interpretation. I. Hrsg. von Benno von Wiese. – August Bagel Verlag Düsseldorf, 1968. – S. 342-366.

Рецензенти: *Заскалета С. Г.* – к.пед.н., зав. кафедри іноземних мов, доц. МДАУ;
Добровольська Л. С. – к.пед.н., доц. кафедри англійської мови
Миколаївського національного університету ім. В. О. Сухомлинського.

© Мелінчук Н. В., 2012

Дата надходження статті до редколегії 15.07.2012 р.

МЕЛІНЧУК Наталія Володимирівна – викладач кафедри теорії та практики перекладу ЧДУ ім. Петра Могили.

Коло наукових інтересів: формування перекладацької компетентності, вивчення перекладних творів, німецька література (доба романтизму).